
АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИБОРУ НАПРЯМУ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ВИШЕГРАДСЬКОЇ ЧЕТВІРКИ: УКРАЇНА МІЖ ЄС ТА РОСІЄЮ

Актуальність наукового вивчення міждержавних і міжрегіональних відносин країн Вишеградської четвірки (Угорщини, Словаччини, Чехії, Польщі) та України зумовлена принциповою важливістю повного розуміння ключових проблем міжрегіонального, транскордонного співробітництва в якісно нових умовах поглиблення європейських інтеграційних процесів, зокрема після утворення українсько-євросоюзівського кордону і введення Шенгену та появи нових викликів для України внаслідок світової економічної кризи. В умовах активного залучення України до світових глобальних процесів, вивчення досвіду країн Вишеградської четвірки, аналіз стану та динаміки регіонального співробітництва в процесі практичної реалізації євроінтеграційного курсу держави у практичному вимірі сприяє динаміці євроінтеграційного поступу України, особливо на рівні регіонів [1].

Аналіз джерел, досліджень і публікацій. Після розширень ЄС 2004-2007 років значно активізувалися інтеграційні процеси на регіональному рівні сусідніх держав, імпульс яким надають нові форми організації транскордонного співробітництва. Важливим елементом останнього, як зазначає Л. Хоффман, є зростання регіональної політичної інтеграції, яку можна порівняти з рухом до європейського федералізму, каталізатором якого, на думку експерта, є регіональна експансія ЄС до Східної Європи [2, с. 27-28].

Як зазначає Дж. Капорасо, вивчення процесів єврорегіональної інтеграції вимагає єдності поглядів стосовно її визначення і тлумачення. Одні вчені вважають її станом, інші — процесом. Опоненти інтеграції вважають, що інтеграція веде до нівелювання унікальності нації, однак процеси в ЄС свідчать, що вона підкреслює особливості культури кожної нації та підвищує можливість ефективного вирішення спільних проблем [3, с. 135].

Аналіз історіографії єврорегіональної проблематики свідчить про значну зацікавленість геополітичною проблематикою як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Їх можна умовно розділити на дві групи. До першої належать науковці, які розглядають єврорегіональні аспекти сучасної української геополітики на основі економічних показників і окремих політичних чинників. Зокрема це А.Гальчинський, В.П'ятницький, З.Варналій, В.Чалий, Ю.Рубан, Б.Данилишин, І.Бураковський та інші [4].

Другий напрям підтримується вченими, що сформува-лись уже в пострадянський період, або тими, хто працю-вав або стажувався за межами України. Вони розглядають європейську інтеграцію загалом і єврорегіональну зокрема не лише з точки зору економічних, а в основному в площині політичних, військових, правових, культурних і соціаль-них процесів. До науковців другого напрямку можна відне-сти В.Горбуліна, В.Хандогія, В.Гречанінова [5], І.Бусигіну, С.Биховського, О.Буторіну, М.Каргалову, Н.Кузнецова [6] та інших.

Поряд з названими авторами проблематиці місця Украї-ни в геополітичному просторі присвятили свої роботи бага-то інших вітчизняних та зарубіжних вчених і науковців [7].

Зокрема, Закарпатський державний університет у 2007-2008 рр. розробив і видав серію навчальних посібників для студентів з проблематики євроінтеграційних та регіональ-них аспектів сучасної української геополітики, дев'ять з яких отримали гриф МОН України «Рекомендовано як на-вчальний посібник для студентів вищих навчальних закла-дів» [8]. Названі питання досліджено у посібниках «Меха-нізми регулювання інтеграційних процесів в Україні» [9] та «Міжнародна інтеграція» [10].

Проблематика єврорегіональних інтеграційних аспектів частково висвітлюється також у новому посібнику В. Копій-ки та Т. Шинкаренка [11], у якому аналізується сучасний стан європейської інтеграції. У колективній монографії [12] розкрито сутність державної регіональної політики, про-

аналізовано проблеми державного регулювання розвитку України, визначено особливості регіонального та єврорегіонального співробітництва країн та їх взаємодії, актуальні проблеми регіональної політики України в контексті сучасних інтеграційних процесів.

Новий погляд на єврорегіональне співробітництво України після «великого розширення» ЄС продемонструвала Єва Кіш [13]. Автор переконливо доводить життєздатність Вишеградської четвірки в складі ЄС, виокремлюючи особливості функціонування країн названого утворення вже як повноправних членів Європейського Союзу. У її монографії зазначається важлива особливість єврорегіональної інтеграції, в якій ключова роль належить новому європейському східному кордону. З огляду на розставлені акценти у сфері єврорегіональної інтеграції України, з урахуванням досвіду країн Вишеградської четвірки, цікавими аспектами названої роботи є дослідження:

- стану єврорегіонального співробітництва України в умовах активізації «східного» вектора зовнішньої політики після президентських виборів 2010 року;
- відповідних кроків ЄС щодо України, які впливають з ініціативи «Східне партнерство», і в першу чергу посилення діалогу щодо асоційованого членства і зони вільної торгівлі;
- співвідношення єврорегіонального співробітництва України з реанімацією українсько-російського діалогу і практичних дій у площині взаємовигідної співпраці східних регіонів держави з Росією, Білоруссю та окремими азійськими країнами.

Єврорегіональна співпраця реалізується на чотирьох рівнях:

- міжнародний рівень: реалізується політика загальноєвропейських інтересів, здійснюється координація національних регіональних політик для участі у збалансованому розвитку європейського простору;
- державний рівень: виробляється національна політика розвитку єврорегіонального співробітництва та узгоджуються національні інтереси з загальноєвропейськими,

а також здійснюється гармонізація національних та регіональних цілей;

- регіональний рівень: реалізується регіональна політика єврорегіонального співробітництва з урахуванням інтересів держави та місцевих органів влади, здійснюється координація між регіонами сусідніх країн;

- місцевий рівень: здійснюється координація планів розвитку місцевої влади, з істотною увагою до регіональних та національних інтересів, відбувається конкретна співпраця між суб'єктами прикордонних територій. Відомо, що євро-регіональний рівень інтеграції базується на спільності територіальних кордонів держав, які інтегруються, на схожих шляхах історичного розвитку, які доповнюються природним, економічним, транспортно-комунікаційним, науково-технічним потенціалом, а також на спільності економічних проблем, зовнішньополітичних та геополітичних інтересів.

Якщо змоделювати геополітичну схему єврорегіонального співробітництва, то вона матиме такий вигляд:

Українські території в зоні впливу державного кордону завжди мали і мають надзвичайно важливе політичне й економічне значення. Надзвичайно сприятливими для нашої держави є її географічне розташування та геополітичні

переваги, висока питома вага прикордонних територій. 19 із 25 областей України межують із регіонами сусідніх держав. Протяжність кордонів з Росією становить 2295,4 км, з країнами Центральної Європи, Білоруссю, Молдовою — 4698,6 км. Наша держава межує, зокрема, з країнами ЄС: Польщею — 542,3 км., Словаччиною — 98,7 км., Угорщиною — 135,1 км та Румунією — 608,6 км. Україна має один із найвищих у Євразії показників центральності — якщо взяти всю множину країн регіону, то тільки Росія та Китай мають більше сусідів. Після розширень ЄС 2004-2007 років склалися сприятливі можливості як для поглиблення і розширення єврорегіонального співробітництва України, так і для збагачення форм транскордонної співпраці.

Утворилася нова ситуація на кордонах. Західний кордон України став східним кордоном Євросоюзу. Україна дістала можливість більш раціонально використовувати своє географічне розташування в Європі за рахунок визначення пріоритетних напрямів транскордонного співробітництва в системі загальноєвропейського розвитку.

Серед результативних форм єврорегіональних інтеграційних процесів важливе місце займають новоутворення, зокрема:

- Уніфіковані комплекси інженерно-комунікаційної та соціально-побутової прикордонної інфраструктури, які об'єднують в логістичний ланцюжок вантажопотоків експортно-імпортні потоки України. Досвід спорудження та організації фінансування таких комплексів накопичено в Україні. Вони надійно та ефективно функціонують в єдиному європейському економічному просторі і об'єднують автомобільні та залізничні шляхи доставки вантажів.

Про важливість спорудження і вдосконалення сучасної прикордонної інфраструктури свідчить увага керівників сусідніх з Україною держав. Підтвердженням цієї тези є факт участі президентів держав за участі профільних міністрів у відкритті комплексу прикордонної інфраструктури «Автопорт — Чоп» на українсько-угорському кордоні у 1996 р. [14, с. 164-169].

- Вдосконалення доступу до єврорегіональних ринків і розвинена транспортна інфраструктура завдяки реалізації міжнародних програм розвитку міжнародних транспортних коридорів. Автодорожна частина зазначених коридорів на території України становить:

- коридор №3: Краковець — Львів — Рівне — Житомир — Київ;
- коридор №5: Косини — Чоп — Стрий — Львів;
- коридор №9: Нові Яриловичі — Чернігів — Кіпті — Київ — Любашівка — Платонове з відгалуженнями Любашівка — Одеса та Кіпті — Бачівськ.

- Активізація діяльності 7 єврорегіонів, що функціонують в Україні, і особливо Карпатського єврорегіону, який є з'єднуючою ланкою України з сусідніми державами-членами ЄС.

- Відродження функціонування територій пріоритетного розвитку та вільних економічних зон у прикордонних регіонах.

- Впровадження передових інтеграційних технологій єврорегіональної співпраці — спільних промислових парків, які успішно функціонують в Угорщині та Словаччині.

Відомо, що сучасна концепція політики регіонального розвитку, яка є домінуючою в країнах ЄС, ґрунтується на розумінні того, що вона (ця політика) здебільшого має орієнтуватися не стільки на підтримку депресивних регіонів за рахунок регіонів-донорів, скільки на створення умов для мобілізації місцевого потенціалу і ресурсів, посилення конкурентоспроможності регіонів. Ця теза набуває особливої актуальності, коли мова заходить про прикордонні регіони, які є віддаленими від великих адміністративних, фінансових, ділових, наукових, культурних центрів своїх країн: адже поняття «периферійний» і «відсталий» у багатьох випадках стали сприйматися майже як синоніми.

Тому актуальним для єврорегіонального співробітництва України є:

- забезпечення функціонування і встановлення взаємовигідних ділових контактів з відповідними європейськими регіональними структурами і організаціями — Па-

латою регіонів Ради Європи, Комітетом регіонів і місцевих рад Європейського Союзу, Асоціацією товариств європейських регіонів тощо;

- здійснення заходів з адаптації вже існуючих законодавчих актів України, що забезпечують єврорегіональне співробітництво, до стандартів ЄС, та заходів для вдосконалення договірно-правової бази, а також інституційного забезпечення єврорегіонального співробітництва;

- удосконалення механізму державної фінансової підтримки програм і проєктів єврорегіонального співробітництва та розвитку єврорегіонів;

- розроблення конкретних проєктів у сфері єврорегіонального співробітництва, забезпечення їх подальшого просування у структури ЄС, міжнародні фінансові інституції, інституції з менеджменту на етапі реалізації цих проєктів, забезпечення їх кваліфікованими кадрами, особливо районного та селищного рівнів;

- підвищення рівня інформаційного забезпечення єврорегіонального співробітництва, забезпечення його достовірною та порівняльною транскордонною статистичною інформацією.

На початку березня 2010 р. Президент України по завершенні зустрічі з президентом Європейської Комісії в Брюсселі заявив, що європейська інтеграція є ключовим пріоритетом для України: *«Для України європейська інтеграція — це ключовий пріоритет зовнішньої політики, а також стратегія здійснення системних соціально-економічних реформ»*. Євроінтеграційний курс був підтверджений у зверненні президента до народу України 3 червня 2010 р. з приводу програми реформ: *«Найвищим пріоритетом нашої зовнішньої політики була і залишається євроінтеграція. Йдеться не лише про зовнішньополітичний курс. Цей напрям визначає загальний вектор перетворень, насамперед внутрішніх»* [20].

Серед головних пріоритетів України в єврорегіональному співробітництві виділяються:

- реалізація угод про спрощення візового режиму та реадмісію осіб, які набули чинності з 1 січня 2008 року.

На жаль, як відомо, ефективність дії цих угод залишається низькою;

- підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, що передбачено ініціативою «Східне партнерство»;
- вирішення питання про створення Зони вільної торгівлі з ЄС;
- відпрацювання Нової посиленої Угоди з ЄС.

Саме ці та інші першочергові заходи щодо європейської інтеграції України увійшли до плану роботи Кабміну на 2010 рік. Про особливості роботи у цьому напрямі віце-прем'єр-міністр Сергій Тігіпко зазначав: «Україна має кілька програм з євроінтеграції, які йдуть практично паралельно. Ми відпрацьовуємо угоду про партнерство, у складі якої буде зона вільної торгівлі, і ми повинні цю угоду відпрацювати до кінця року. Ми відпрацьовуємо угоду про безвізовий режим» [15]. Він додав, що Україна відпрацьовує угоду з ЄС із різних галузевих напрямів, зокрема санітарного, фітосанітарного контролю, технічного регулювання та енергетики, і наголосив, що для узгодження дій різних міністерств і відомств щодо розробки зазначених документів був створений «План заходів щодо інтеграції України до ЄС на 2010 р.»

17 травня ц.р. верховний представник Європейської Комісії з зовнішньої політики та питань безпеки Кетрін Ештон заявила, що угоду про асоціацію між Україною та ЄС можна підписати вже до кінця цього року. Укладення угоди про асоціацію дасть до того ж змогу створити зону вільної торгівлі між ЄС та Україною. Представниця Єврокомісії відзначила, що тісна політична та економічна інтеграція Брюсселя й Києва відкриє європейський ринок для українських товарів. Верховний представник запевнила, що ЄС готовий допомогти Україні з проведенням реформ, кінцевою метою яких є не тільки європейська інтеграція, а й поліпшення життя українців.

Слід акцентувати увагу на тому, що іншою особливістю сучасного регіонального співробітництва є активізація транскордонної та міждержавної співпраці України з Ро-

сією. Активізація українсько-російського співробітництва на всіх рівнях викликає у багатьох європейських політиків сумніви щодо євроінтеграційної риторики українського керівництва. В той же час, вони відзначають здоровий зовнішньополітичний прагматизм українського керівництва, який базується на відомій аксіомі про те, що у держави немає вічних друзів і вічних ворогів, а є вічні інтереси. Так, директор відділу зовнішньополітичної стратегії Єврокомісії Герхард Сабатіл не став приховувати, що у Брюсселі й Берліні після підписання Харківських угод зіткнули з полегшенням. «Ці угоди стабілізують українсько-російські відносини і таким чином підвищують енергетичну безпеку Європейського Союзу. Досі ми тремтіли щомісяця 6-7 числа, чи сплатить Україна за блакитне паливо і чи не буде перекрытий газ. Що Україна дала росіянам взамін — це питання не до нас», — зауважив євровичовник [16].

Високу оцінку українсько-російському діалогу дають і політики. Зокрема, відзначаючи особливості та головний результат візиту Президента Росії Д.Медведева до Києва, прем'єр-міністр України дійшов висновку про відновлення добросусідських відносин та довіри між Україною та Росією: «Результати візиту були очікувані, тому що були достатньо підготовлені завдяки дуже інтенсивному міждержавному, міжурядовому діалогу, який відновив нормальні добросусідські та взаємовигідні відносини між Україною та Росією».

Головним результатом візиту Д.Медведева стало створення фундаменту для поступового відновлення зв'язків у всіх сферах життєдіяльності, подальшого поглиблення економічного, наукового, гуманітарного співробітництва.

Підписання угоди про демаркацію кордонів засвідчило, що Україна здатна вирішувати масштабні багаторічні проблеми на основі взаєморозуміння, з урахуванням національних інтересів кожної зі сторін.

У той же час доцільно зауважити, що досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС залишається генеру-

ючим фактором і наочним прикладом вирішення існуючих проблем в єврорегіональному співробітництві держав.

Спираючись на аналіз стану єврорегіональної інтеграції в контексті досвіду Вишеградської четвірки, погоджуємося з думкою фахівців про доцільність визначення найбільш злободених проблем, що перешкоджають регіональному розвитку та конкурентоспроможності регіонів. Серед них:

- наявність структурних диспропорцій та деформацій на регіональному рівні;
- загострення міжрегіонального відчуження внаслідок політичної регіоналізації та відмінностей геополітичної орієнтації населення;
- порушення ефективної взаємодії по лініях: центр-регіони та регіон-регіони;
- намагання штучної економічної та політичної автономізації окремих регіонів;
- наявність регіональної асиметрії у системі міжбюджетних відносин;
- значна диференціація регіонів за рівнем економічного розвитку та якістю життя людей;
- залежність національної економіки від кон'юнктурних коливань на зовнішніх ринках і надмірна залежність економічної стабільності регіонів від експортної динаміки та критичного імпорту стратегічних ресурсів;
- недосконалість стратегічного менеджменту та програмування соціально-економічного розвитку на регіональному та місцевому рівнях.

З метою вирішення поставлених завдань головним пріоритетом лишається підвищення ролі та відповідальності місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та територіальних громад, тобто запровадження в Україні європейських правових моделей відносин держави і регіонів, основними рисами яких є:

- розмежування повноважень між центральними і місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на основі дотримання принципів субсидіарності, децентралізації та деконцентрації державного управління;

-
- зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування;
 - реформування системи адміністративно-територіального устрою України;
 - удосконалення механізмів взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у сфері державного стимулювання розвитку регіонів;
 - поліпшення кадрового забезпечення місцевого самоврядування, удосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації її працівників.

Саме вирішення зазначених проблем у сфері єврорегіональної інтеграції дозволить успішно реалізувати Державну програму регіонального розвитку до 2015 р. і тим самим надати нової динаміки транскордонному співробітництву як на російському, так і на європейському напрямі.

Література:

1. Досвід країн Вишеградської четвірки на шляху до ЄС: можливості для України: Аналітичні оцінки/Редкол: В.І. Андрійко, О.С. Власюк, С.І. Мітряєва (голов. ред.). — Ужгород: Вид-во В. Падяка, 2003. — 136 с.
2. Україна на шляху до Європи / Л.Хоффманн, Ф.Мьоллерс. — К.: Фенікс, 2001. — 343 с.
3. James A. Caporaso. Theory and method in study of international inte-gration. — International organization, № 25. — 1971. — P. 228.
4. Гальчинський А. Помаранчева революція і Нова влада. — К.: Либідь, 2005. — С. 268; Пятницький В. Евросоюз — это машина для захвата новых рынков // 2000. — 2009. — 10 квітня; Данилишин Б. Вступ України до СОТ сприятиме зростанню реального ВВП за рахунок додаткового збільшення експорту української продукції. — Режим доступу: [http://www.kmu.gov.ua.](http://www.kmu.gov.ua;); Бураковський І. СОТ сказала «так» //Дзеркало тижня. — 2008. — №5.

-
5. Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: навчальний посібник / В.В.Говоруха, В.Г.Бульба, А.Є.Тамм, А.В.Меляков та ін.; За заг. ред. академіка НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна. — К.: ДП НВЦ «Євроатлантикінформ», 2006. — 200 с.
 6. Чумаков В. Расширение европейской интеграции на восток и государственные интересы России: автореф. дис. на соискан. уч. степени канд. полит. наук. — Нижний Новгород, 2006. — С. 5-6.
 7. Фіалко А. Зовнішня політика України / А.Фіалко // Дзеркало тижня. — 2006. — 25 лютого; Бжезинський З. Велика шахівниця / З.Бжезинський; Пер. з англ. — Львів — Івано-Франківськ, 2000. — С. 12-13.
 8. Посібники з грифом МОН України: Державне управління в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції України: історія, теорія, методологія (Моніторинг наукових досліджень і розробок): навчальний посібник / за ред. В.Д.Бондаренка та Ф.Г.Ващука. — Ужгород: Ліра, 2007. — 343 с.; Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: навчальний посібник: У 2-х кн. / І.В.Артёмов. — Кн. 1. Україна — Європейський Союз. — Ужгород: Ліра, 2008. — 476 с.
 9. Механізми регулювання інтеграційних процесів в Україні: навч. посіб. / І.В.Артёмов, В.Д.Бакуменко, В.Д.Бондаренко та ін. — Ужгород: Ліра, 2009. — 656 с.
 10. Міжнародна інтеграція: навч. посіб. / авт. кол. І.В.Артёмов, В.Д.Бакуменко, О.М.Ващук та ін. — Ужгород: Ліра, 2009. — 472 с.
 11. Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. Європейський Союз: історія і засади функціонування: посіб. / за ред. Л.В.Губерського. — К.: Знання, 2009. — 751 с.
 12. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія / за ред. З.С.Варналія. — К.: НІСД, 2007. — 768 с.
 13. Кіш Є. Центральна Європа в сучасній системі євро-регіональної інтеграції / Є. Кіш — Ужгород: Ліра, 2008. — 440 с.

-
14. Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія /І.В.Артёмов. — Ужгород: Ліра, 2009. — 520 с.
 15. Кабмін затвердив план першочергових заходів щодо інтеграції України до ЄС на 2010 р. — Режим доступу: www.rbc.ua/ukr/top/show/kabminutverdil-plan-pervoocherednyh-meropriyatiy-po-integratsii-19052010140400
 16. В Європі після підписання Харківських угод зітхнули із полегшенням? — Режим доступу: <http://zik.com.ua/ua/news/2010/04/29/226919>
 17. Україна поїде в ЕС без членства в НАТО. — Режим доступу: <http://podrobnosti.ua/power/2010/05/21/687648.html>
 18. Картунов О. Західні теорії економічної та політичної інтеграції: спроби стислого аналізу /О. Картунов, С.Лаптев // Зовнішня торгівля. — 1999. — № 3-4. — С.140-143.
 19. Послання Президента України до українського народу. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/17307.html>

(Україна та Росія: потенціал взаємодії та співробітництва. Збірник наукових праць. — К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2010. — 280 с. — С. 6-17.)